

Sadrazam eşek / satiriki hekaýa

Category: Hekaýalar, Kitapcy, Satiriki hekaýalar, Sözler

написано kitapcy | 24 январа, 2025

Sadrazam eşek / satiriki hekaýa SADRAZAM EŞEK¹



Bir bar eken, bir ýok eken. Öten zamanlar-elek samanlar içre, ir mahallar bir ýurduň patyşasy ýaşap geçipdir. Onuňam beýleki patyşalaryňky ýaly jübüt-jübüt sazandasy we çeňňisi², başläp-onlap odaliskasydyr³ gyrnagy, ýalynjaňy, ýallakçysy we başga-da bir topar zady barmyş.

Bu patyşa-da hemişeki we başga ýerleriň patyşalary ýaly açylyş çärelerine, paradlara gatnaşmak, özgeleriň ýazan nutuklaryny okamak, resmi saparlarda bolmak ýaly döwlet ähmiýetli işlerinden sypynyp bilen wagty awa-şikara çykarmyş.

Awy öler ýaly halaýan patyşa öwsen şemaldan nem ýokýan tüýsden bolany sebäpli hususy tokaýynda ýörite ýetişdirilen haýwanlary awlamak üçin awa çykmazdan öň gurrandazbaşyny çagyryp:

– Şu gün howa nähili bolar? – diýip sorapdyr.

Gurrandazbaşam bular ýaly soraga hemişeki berýän:

– Belent mertebeli howandarymyz! Siziň saýaňyzda ýurdumyzyň howasy jümle-jahana elmydama nuruny saçýar. Näme erada we perman berseňiz, elbetde, howa hem şoňa görä bor.

Bul patyşa hem edil beýleki patyşalar ýaly göwni iňkisli bolansoň, gurrandazbaş ynanman, sadrazamdanam sorapdyr:

– Şu gün howa nähili bor öýdýäň?

Gulagynyň tüýi agaryp giren garry sadrazam biline ýetip duran ak sakgaly patyşanyň aýaklaryna deginçä egilip:

– Siziň saýaňyzda, Siziň tagallaňyz bilen ýurdumyzda-da, ýurdumyzyň daşynda-da, syýasy howamyzam, başga howalarymyzam diýseň gowudyr patyşahym! – diýipdir.

Göwni gümanly patyşa beýleki wezir-wekillerindenem ýekän-ýekän howanyň ýagdaýyny sorapdyr, olaram biragyzdan:

– Gözýetim gülgün öwsüp dur, howa aý-aýdyň... Allatagala sizi bize köp görmesin. Siz daýym we kaýym bolup durkaňyz, başga hili bolmaga haky barmy, başymyzyň täji?! – diýipdir.

Patyşa hem şondan soň alymlarynyň we emeldarlarynyň sözüne ynanyň, öz erk-ygtyýaryna, güýç-kuwwatyna göwni ýetip, aw ýaraglaryny ynamdar gullarynyň arkasyna ýükläp, öň hatarda polisiýasy, žandarmasy, pidaýylary, öňden ýöreyänçileri, raýatlary, işgärleri, ortada iti-pişigi bilen bile gülüp-oýnap, ala ýaz bolup, öz tokaýynda ýörite ýetişdirilen haýwanlary awlamaga gidipdir.

Aý aýlanyp gün geçipdir. Ýene bir gün patyşa gurrandazbaşysyna, sadrazamyna, wezirlerine, şeyhulyslamyna we reýsulkuttab hezretlerine⁴, gyzlaragasyna, başmabeýinçisine⁵ – barsyna biruçdan wezipesine görä ýokardan aşaklygyna şol günki howanyň ýagdaýyny sorap bolandan we hemmesiniň agzyndan: «Merhemetlimiziň saýasynda şu gün düýnküsindenem gowy howa bolar!» jogabyny alandan soň ýola çykypdyr.

Patyşanyň geçjek ugrunda bir aý öňünden arassalaýyş-öňüni alyş işleri geçirilipdir, halkdan gezip ýören birini görseler kowalap, haý-küş edip aýrypdyrlar. Hernäçe jan etselerem bir agajyň düýbünde bir eşekli daýhan gözden sypyp galypdyr.

Patyşa ömründe bir gezegem garamaýak adam görmändigini üçin ýedi ýoluň üstünde bu egni sal-sal eşikli adamy haýsy jandara meňzetjegini bilmän:

– Kim bolarsyň-ow? Ynmysyň-jynmysyň? – diýip sorapdyr. Daýhan görgüli:

– Ynsam däl, jynsam. Menem özüň ýaly adam... – diýenden, patyşa:

– Bu ne hetdini tanamazlyk? – diýip bolmajyny bolupdyr. – Meniň jynsyndan beýle kişileriň bolmaga haky ýok. Bejit, kellesini alyň!

Jellatbaşy aýpaltasyny daýhanyň patyşa permanynyň öňünde gyldan inçe boýnuna aýlap saljak bolandan, patyşa:

– Saklan! – diýip gygyrypdyr. – Eý, gepi-sözi azda-kände adama meñzeýän mahluk? Saňa bir sowalym bar. Bilseň-ä, bir çemçe ganyňy geçjek. Şu gün howa nähili bolar?

Daýhanam:

– Ýene az salymdan ýel öwser, harasat gopar, ýagys ýagyp başlar, bar ýeri sil basar!... diýipdir.

Bu sözlere dergazap bolan patyşa:

– Galat aýdýaň haýyn! – diýip gygyrypdyr. – Sen meň höküm sürýän ýerimde beýle zatlaň bolmajagyny bileňokmy näme? Patyşa aw edip ýörkä-de ýagys ýagarmy, heý? Derhal elini-aýagyny baglap gatyra süýrediň muny!

Daýhanyň eşegini bir gatyryň guýrugyna, daýhanam eşegiň guýrugyna baglapdyrlar. Soňam ýollaryna rowana bolupdyrlar. At gaýtarym ýere baransoň, birdenkä howa bulaşyp, bir ýerden bulut peýda bolmaga, ýyldyrym çakmaga, gök gürlemäge başlaýar... Gaý-tupan dünýäni tutup, şeýle bir ýagys ýagýar, şeýle bir sil gelýär welin, aýdyp-diýer ýaly dälmiş.

Zordan özüni köşge atyp ýetişen patyşanyň şeýle bir gahary gelipdir welin, howa maglumaty barada nädogry maglumat beren gurrandazbaşyny, sadrazamyny, wezirlerini wezipesinden boşadypdyr. Yzyndanam howanyň bulaşjagyny aýdan daýhany huzuryňa çagyrdypdyr. Gatyryň guýrugyna daňlyp ýene süýrelerin öýdüp jany bokurdagyna gelip duran daýhana sadrazamlyk möhürini berip:

– Seni sadrazam edip belledim – diýipdir.

Şeýdip öňki daýhan baş weziriň wezipesinde işläberýär. Günlerde bir gün patyşa aklyna aýlanyp, sadrazam daýhany huzuryňa çagyryp:

– Sen ýagys ýagjagyny nirden bildiň? – diýip sorapdyr. Daýhanam şeýle diýipdir:

– Siziň merhemetliňiz, eşegimiň gulaklaryna garanymda şol gün howanyň nähili boljagyny bilýärim. Eger ýagys ýagjak bolsa, öňräginden eşegimiň har gulaklary halparyp, aşak sallanýar. Menem şol gün ýagys ýagjagyny bilýän.

Patyşa şonda öz-özüne:

– Piliň gulagynda uklap ýören ekenim – diýipdir. – Diýmek, howanyň ýagdaýyny bilýän daýhanam däl, eşek eken-dä?! Bir topar sadrazam, wezir-wekil bolup bir eşegiň bilýän zadyny bilibilenoklar. Menem zatdan habarsyz negözel eşegiň ýazygyna galypdyryn. Daýhany däl-de, onuň eşegini sadrazam etmeli ekenim.

Ol şobada daýhany wezipesinden boşadyp, ýerine eşegi sadrazam belläpdir. Howa gowy boljak günü eşek uzyn-uzyn aňňyrypdyr. Ýagys ýagjak günü gulaklaryny dikgerdipdir. Ýel-tupan turjak günü guýrugyny bulaýlapdyr.

Şeýdip, patyşa urşa gitjek bolanda, ýörişe ýa resmi sapara çykjak bolanda, sadrazam eşegiň gulagyna-guýrugyna garap, onuň aňňyrmasy boýunça hereket ediberenmiş.

Eziz NESIN.

¹ *Sadrazam – baş wezir.*

² *Çeňňi (çengi) – çalynýan saza ýanap tans edýän tansçy gyzlar.*

³ *Odaliska – (Одали́ска (фр. odalisque от тип. odalık – «комнатная девушка») – osmanly haremhanasynda saklanýan ýörite gyzlar.*

⁴ *Reýsulkuttab – Osmanly döwletinde Harijiýe nazirligi (Daşary işler ministrligi) döredilmezden öňki daşarky işlere jogapkär emeldar.*

⁵ *Başmabeyinçi – Osmanly döwletinde soltanyň buýruklaryny degişli kişilere, degişli kişileriňem soltana ýetirmeli towakgasyny ýetirýän emeldar.*

Terjime eden: Has TÜRKMEN. Satiriki hekaýalar